

“...Абай ҳалолликдан сабоқ беради. Ҳалол билан ҳаромни ажратиш, ҳаромдан ҳазар, ҳалол мол топишга ундайди. Шунинг учун ҳам унинг шеърлари таркибида “ҳалол юриб, ҳалол тур”, “ҳалол меҳнат – ҳеч қайда гуноҳ эмас!” каби мисралар учрайди. Бир ўринда: “Ҳалолни сотсанг ҳаромга, Худо қабул этарма?” деб саволни қатъий қўяди...”

(2-саҳифада ўқинг).

МУНОСАБАТ

БИРЛАШАДИГАН ВАҚТ КЕЛДИ

Биз – бир гуруҳ адиблар, олимлар, зиёлилар ва жамоат арбоблари Остона шаҳрида улугъ шоир ва мутафаккир, бетимсол сиймо Алишер Навоий ҳайкалининг очилиш маросимига таклиф этилгандик. Гуруҳимиз таркибида Сирожиiddин Сайид, Шухрат Сирожиiddинов, Ғафур Шермуҳаммад, Олимжон Давлатов, Дилнавоз Юсупова, Серик Усенов каби ижодкор, олимлар бўлиб барчамиз ҳаяжонда эдик.

Мен улугъ бобомизга дунёда қўйилган ҳайкаллари эслаб кетдим. Шоир таваллудининг 527 йиллигига 1968 йилда Уш

шаҳрида шундай ҳайкал бўй кўрсатган эди. У шоирнинг хорижда ўрнатилган биринчи ҳайкали сифатида машҳур. Кейин Москва (2002), Токио (2004), Боку (2008), Шанхай (2017), Душанбе (2018), Минск (2019), Сеул (2021) каби шаҳарларда Алишер Навоийга ҳайкаллар барпо этилди. Мана, энди бу шарафли эстафетани Қозғистон Республикаси пойтахти Остона давом эттирмоқда.

Остона – ёш шаҳар, унинг асли номи Оқ мола эди. 1997 йилда шаҳар Қозғистон Республикаси пойтахти этиб белгилангач, Остона номини олди. Ҳозир обод ва гуллаб-гуркираб бораётган шаҳар, унда бир миллиондан ортиқ одам яшайди. Бир-би-

рига ўхшамас шинам бинолар қад кўтарган.

...1838–1847 йилларда Оқ подшо мустамакчиларига қарши курашган жасур Кенесарихон, айна шу ерда, Ишим ва Ёсил дарёлари бўйида душманга қарши аёвсиз жанг олиб борган. Шу сабабдан, улугъ хонни Остона шаҳрининг асосчиси деб ҳам атайдилар. Бундан қирқ йиллар муқаддам машҳур қозғиқ ёзувчиси Илёс Ёсенберлиннинг Кенесари Қосимовга бағишланган “Хан Кене” тарихий романини ўқигандим ва ҳайратлангандим.

(Давоми 2-саҳифада).

АЛИШЕР НАВОЙ ТАВАЛЛУДИНИНГ 583 ЙИЛЛИГИ

НАВОЙ ВА ЯССАВИЙ

БУХОРО ШОГИРДИ

Хожа Аҳмад Яссавий ҳозирги Қозғистон Республикасининг Туркистон вилоятидаги Сайрам туманида туғилиб ўсган. Бугунги пайтда вилоят маркази ҳисобланган Туркистонда яшаб, фаолият олиб борган бўлса ҳам, у, биринчидан, ўзбек бўлган ва ўзбек тилида ижод қилган, иккинчидан, Бухорода Эроннинг Ҳамадон шаҳридан келган шайх Хожа Юсуф Ҳамадонийга мурид тушиб, унинг ҳузурида тасаввуфий тарбия топган.

Хожа Юсуф Ҳамадонийнинг тўрт нафар халифаси (ўринбосари) бўлган. Булар – Хожа Абдуллох Баррақий, Хожа Ҳасан Андоқий, Хожа Аҳмад Яссавий ва Хожа Абдуллох Ғиждувоний. Хожа Юсуф Ҳамадонийдан кейин буларнинг ҳар бири пирлик қилган, кўп муридлари бўлган.

Булардан Хожа Аҳмад Яссавий яссавия, Хожа Абдуллох Ғиждувоний хожагон тариқатларига асос солди. Хожагон тариқатини Хожа Баҳроуддин Нақшбанд янада такомиллаштирди. Шунинг учун XV асрда Абдураҳмон Жомий уни “нақшбандия” деб атади.

Алишер Навоийнинг авлиёлар ҳақидаги “Насойим ул-муҳаббат мин шамойим ул-футувват” тазкирасида яссавия тариқатининг охириги шайхлари рисолаларига таяниб далолат қилишича, Хожа Аҳмад Яссавий Туркистон томонларга бориб, барча муридларини Хожа Абдуллох Ғиждувонийга итоат қилишга даъват этади. Бу ҳам Хожа Аҳмад Яссавийни Ўзбекистонимизга чамбарчас боғлаб турадиган яна бир нозик нуқталардан ҳисобланади.

ЯССАВИЯ ТАРҒИБОТЧИСИ

“Насойим ул-муҳаббат...” – аслида, пири ва устози Мавлоно Абдураҳмон Жомийнинг “Нафаҳот ул-унс ва ҳазарот ил-қудс” тазкирасининг ўзбекчага таржимаси. Бироқ Навоий унинг айрим жойларини қисқартирган, шунингдек, яссавия авлиёлари ва ҳинд шайхлари ҳақидаги янги-янги маълумотларни киритган. Пири ва устози Абдураҳмон Жомий ҳақида бир қисм қўшган. Бу ҳақда асарнинг “Кириш”ида у, жумладан, шундай деб ёзади: “...Ҳазрат шайх Фаридуддин Аттор қуддуси сирруху битиган “Тазкират ул-авлиё”дин баъзи кибор машойихим, “Нафаҳот ул-унс ва ҳазарот ил-қудс”га дохил бўлмабдур эрди, ҳар қайсини муносиб маҳалда дохил қилдим ва ҳинд машойихи шарҳи ҳам оз мазкур эрди, мумкин бор тилаб, топиб ҳазрат кутб ул-авлиё Шайх Фарид Шакарғанж қаддаса арвоҳаҳудин сўнғи машойихага илҳоқ қилдим ва турк машойихи зикри ҳам озроқ эрди, они доғи ҳазрат шайх ул-машойих Хожа Аҳмад Яссавий раҳимаҳуллоҳудин бу замонгача, улча мумкин бор тилаб, топиб, зикрларин ва баъзи ҳолоти сўзларин ўз маҳалида дарж қилдим”.

“Насойим ул-муҳаббат...”нинг жами 17 фаслида Хожа Аҳмад Яссавий ҳақида маълумот келтирилади. Айримларини юқорида эслатдик.

448-рақам билан келган Қусам Шайхнинг “турк машойихидин”, “Хожа Аҳмад Яссавий хонадонидин” экани айтилади. “Турк машойихи” деганда Навоий яссавия шайхларини кўзда тутган.

(Давоми 5-саҳифада).

ЗАМОНАМИЗ ЖАДИДЛАРИ

Пастдарғом Қуёши

Мактаб қуриш элнинг боласига беминнат эҳсон. Бугуннинг бойлари саҳий бўлсалар, мактаб кўрсинлар, жадид аждодлар каби авлодлар маърифатига ҳисса қўшсинлар. Токи янги замон муаллимлари Муҳаммадшариф Сўфизода мактабининг пештоқидаги “Мен ул бўёқчиманки, мактаб хумида ранг бериб, қора чаппаларни ўн икки ойда оқ қиламан” деган битигини дастурларига муҳрлаб, Янги Ўзбекистоннинг янги мактабларида Уччинчи Ренессанс даргаларини камол топтирсинлар...

Президентимиз Шавкат Мирзиёев томонидан 2022 йил 14 апрелда имзоланган “Президент таълим муассасалари агентлиги тизимидаги ихтисослаштирилган мактаблар тармоғини кенгайтириш тўғрисида”ги фармонида асосан “ихтисослаштирилган мактаблар ташкил этишга ягона ёндашувни шакллантириш, ушбу мактаблар тармоғини кенгайтириш, моддий техник базасини мустаҳкамлаш ҳамда таълим жараёнига малакали раҳбар ва педагог кадрларни жалб қилиш, иқтидорли ёшларни аниқлаш, танлаш, ўқитиш ва тарбиялаш тизимини такомиллаштириш” мақсадида мамлакат миқёсида кўплаб амалий ишлар қилинмоқда. Таълим тизимида катта ислохот бўлган бу каби хайрли ишларда юрагида ўти бор тadbirkorлар, бугуннинг жадидлари Президентимизга елкадош бўлмоқда. Улар бирин-кетин сармоя сарфлаб, замонавий таълим муассасаларини бунёд этмоқда.

(Давоми 3-саҳифада).

ФАХРИЯ

Қўчқор НОРҚОБИЛ

ОЛИМПИАДА ЧЕМПИОНЛАРИ

Бирлашмаган бармоқ қўлда бегона, Ким айро, тарк этар ҳатто сояси. Сизни бир мушт этди – этди ягона Янги Ўзбекистон қуриш гоёси!

Зарб жангида олди беш олтин ўзбек, Париж хайрон боқди – бу не ҳол, надир?! Темура, Жалолитдин, Алпомиш тирик Эканин исботлаб қўйди Баҳодир!

Олимп тарихига ўз муҳрин босди, Илк олтин эгаси қизинг – Диёра! Халқим, мадҳинг тинглаб титради рости Юксакликнинг рамзи – Эйфель минора!

Зўр бўлсанг тан олар рақиб ҳам кучинг, Бағрига босади ҳатто дўстона!

Президентга берган ваъдаси учун Рингда ғолиб турар Ҳасанбой яна!

Улуғбек, Асадуҳжа, Лазизбек, Разамбек, Абдумалик укам, олтин муборак! Олимп осмонига спорт рамзидек Акбар, Светлана боқар муштарақ!

Алишер, Ғулумжон, Музаффарбекким – Барчангиз шу элга фарзанд муносиб. Ўн уч нишондорим, Сизларни бугун Ўзбекистон қутлар бағрига босиб!

Сиз Янги тарихим – кадр-қимматим, Шаҳдингизда миллат матонати бор! Шу юртнинг нон-тузи ҳаққи-хурмати, Сиздан халқим рози, Ватан миннатдор!

11.08.2024 й.

ҒАЛАБАЛАР МАСКАНИ — ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНИМ!

ДИЁРА

Япон курашида япон қизини
Иппон усулида ютди Диёра.
Олимп китобига гўзал исмини
Олтин ҳарф билан битди Диёра.

Қалдирғочу, лочин кучига қаранг!
Тан берди олмон-у, йиқилди фаранг,
Косовога армон бўлди сўнги жанг,
Барчасидан бир-бир ўтди Диёра.

Олтин олиб келди ҳаммадан олдин,
Юз олтинга тенгдир биринчи олтин!
Ниҳоят ҳис қилдик ғалаба тотин,
Зафар қадаҳини тутди Диёра.

Хушхабар шавқидан полвон элим маст,
Кураш бу — ютгай ким машқдан эринмас,
Кимнинг миси чиқса, тилла берилмас,
Олий орзусига етди Диёра.

Шоҳсупага чиқди кўзда ёш билан,
Байроқни юксалтган мағрур бош билан,
Шу тотли лаҳзани зўр бардош билан
Тер тўкиб, ой-йиллаб кутди Диёра.

Қувониб қутлади Миллат Сардори:
“Балли, эй, халқимнинг ғурури, ори!
Сен боис бахтлидир ўзбек диёри...”
Ҳаммани бахтиёр этди Диёра.

Диёримнинг олтин қизи Диёра,
Тумариснинг ёниқ изи Диёра.
Юртимнинг юзини чароғон этган
Ўзбегимнинг ёруғ юзи Диёра!

МУЗАФФАР

Келбатида Алпомиш бобосининг кучи жам,
Бойсун тоғидан сакраб, ошиб келди Музаффар,
Олимп хаёли чорлаб, тинч қўймади тушда ҳам,
Амударёдай тўлиб-тошиб келди Музаффар.

Туғилган чоғ, оламга доврўқ солиб юрсин, деб,
Қўли баланд эл курбин дилда олиб юрсин деб,
Исм қўймиш боболар мудом ғолиб юрсин деб,
Шу исмни оқлай деб шошиб келди Музаффар.

Оташнафас полвонлар юрар бунда пишқириб,
“Ким бўлсанг ҳам ўтавер, ютгайман, деб, ишқилиб...”
Тўрт алпнинг бири бўлди мардонавор иш қилиб,
Ким айтади, зўрлардан қочиб келди Музаффар?!

Олтин олмоқ, шубҳасиз, ҳар абжирнинг илинжи,
Насиб қилди Парижнинг тиллага тенг биринжи,
Кун келар, шоҳсупада бўлгай, албат, биринчи,
Чемпионликка йўлак очиб келди Музаффар.

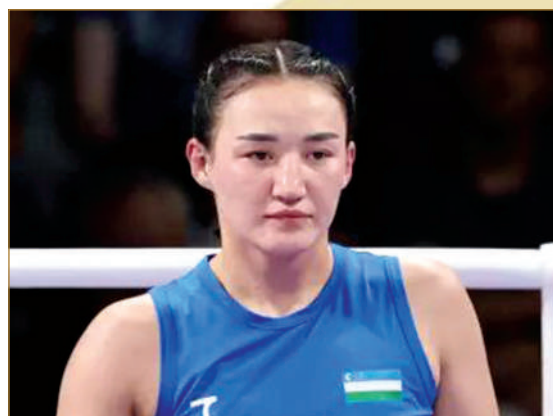
Икки минг йигирма тўрт, август бошидир сана,
Диёримга улашди янги шодлик-тантана,
Неча гўдакни элим Музаффар атар яна,
Орзу-ҳавас ёғдусин сочиб келди Музаффар.

Юртбоши юрагидан қувват олган пахлавон
Юрт байроғин юксалтди — яловбардор, қахрамон,
Азалдан ғолиб халқим, музаффардирсан ҳамон,
Шуҳратингга янги шон қўшиб келди Музаффар!

СИТОРА

Ғолибсан!
Ўқсима, синглим Ситора,
Рингда ҳаммадан зўр ва чиройлисан.
Рақиблар зарбинга тополмас чора,
Ўзбекнинг чинакам Барчинойисан.

Фозил Йўлдош бобо достонидаги
Юзи ой, қошлари кундуз ўзинг-ку.
Булунғурнинг тиниқ осмонидаги
Ярқироқ ва янги юлдуз ўзинг-ку.

Юрагингда ёлқин, билагингда куч,
Ром этдинг не қайсар қалбларни ҳатто.
Агарда йўлингда келиб қолса дуч,
Енгардинг ҳақиқий алпларни ҳатто.

Начора, халойиқ кўзига қараб,
Ножинслар исмию жисмин алишар.
Аёли эркаклик қилади талаб,
Қизман деб қилпанглار хотинчалишлар.

Қартайган бу эсар дунёни кўринг,
Келмақда не янглиш хулосаларга.
Азалдан мардларнинг жойи бўлган ринг
Қолдими ҳақиқиз, хунасаларга?!

Йўқ, синглим!
Холисдир Энг Буюк Ҳакам,
Адашган карвонни йўлга солгайдир.
Ўз баҳосин олгай ғирром ҳам, ҳақ ҳам,
Кимнинг зоти тоза — собит қолгайдир!

Шу боис кўзингда сўнмасин ҳеч чўғ,
Элни шод этавер ғалабанг билан.
Гарчи Фозил Йўлдош каби зехним йўқ,
Ҳали шаънингга қўп битгайман ўлан...

УЛУҒБЕК

Улуғбек бобомизнинг кенжатои набираси —
Париж қаҳқашонини кўзлаб келди Улуғбек.
Ўзгалар кўзи тиниб, ичга тушса нафаси,
Оёғи билан олтин юлдуз терди Улуғбек!

Кифтга олиб Ватаннинг ўн икки бурж, ойини,
Шоҳсупа чўққисида эгаллади жойини.
Қиличу камон каби сермаб-тортар пойини —
Темурбек навқаридек чаптаст эди Улуғбек.

Дош бермади зарбига Ғарбу Шарқ сарбози ҳам,
Тушов солди жароҳат — келмади парвоси ҳам,
Қўш олтинли йигитнинг баланддир парвози ҳам,
Шошга қараб шошилиб учиб-елди Улуғбек.

Токиода илк марта тилла тарих ёзганди,
Меҳрини медаль каби эл бўйнига осганди,
Юрт Отаси “Балли!” деб бағрига ҳам босганди,
Олий иззатга гўзал жавоб берди Улуғбек!

Халқ ишончин оқламоқ — эр йигит ўйидадир,
Эр йигитнинг маслағи расою, ўйи дадил.
То оёғинг рақиблар бошию бўйнидадир,
Боши осмон ўзбегим кўксин керди Улуғбек!

ПАРИЖ БРОНЗАСИ

Ғулумжон, эл кўркидир сен каби полвон эрлар,
Шоҳсупани забт этдинг, босавергин олдинга:
Париж бронзасининг бир хислати бор, дерлар —
Тўрт йилда айланармиш у, шубҳасиз, олтинга!

СВЕТА

“Света ким?” дер фаранг,
Ҳавас билан қарашар.
Рақиблари, тугаб жанг,
Жим музқаймоқ ялашар.

Ёғду сочар, ана, кўр,
Ойнинг қизи Света.
“Ўзбекистон” деган зўр
Жойнинг қизи Света!

Қумуш қиз у!
Хуш кўриб,
Ошиқлар соч тарашар.
Отабеклар туш кўриб,
Хаёлида талашар.

Қўл-оёғи чаққон қиз,
Абжир қиздир Света.
Ўзимиздан чиққан қиз,
Ғажир қиздир Света.

Нодир ЖОНУЗОҚ

Шон қўшди юрт шонига,
Қараб кўзлар қамашар.
Шоирлар ҳам шаънига
Энди мақтов қалашар.

Эл алқаб, оқишини
Хоҳлаган қиз, Света.
Мухлислар олқишини
Оқлаган қиз, Света.

Шод учар у уйига,
Ниятига яраша.
Қумуш қизнинг бўйнига
Қумуш қандай ярашар!

Йўқ, адашдим...
Тилла қиз!
Яна порлар Света.
Ҳали бир кун, кўрасиз,
Олтин олар Света!

ЙИГИТЛАР

Ақл ва юрак кучин билагида жам қилиб,
Рақиблар томирига титроқ солган йигитлар.
Соврин ё шон учунмас, номус учун жанг қилиб,
Рингдан чиқса ҳам, қалбда муқим қолган йигитлар.

Чайир мушаги пишган кетмон билан далада,
Қамчи остида улоқ тортган қору жалада.
Ватан ори тикилган олатабир паллада
Ўз ороми, тинчидан осон тонган йигитлар.

Темур бобонинг темир зарбаси сизда бугун,
Нокасларни қулатган зардаси сизда бугун,
Бухорий, Термизийлар далдаси сизда бугун,
Алп муштингиз Алп тоғин қилур талқон, йигитлар.

“Олтин олма, дуо ол!” янгар қадимий овоз,
Ҳам олтин у ҳам дуо олсанг аммо, қандай соз!
Дуо берган халқинг ҳам, олтин ол, деб турса боз,
Олтин олиб, бир умр дуо олган йигитлар.

Абдумалик, Баҳодир, Асадхўжа, Ҳасанбой,
Лазизбек — Олимп узра олдингиз-ку олий жой,
Бошингизда юксалди ҳилол — янги балққан ой,
Кўзингиздан жимирлаб юлдуз томган, йигитлар.

Олам бугун ғавғоли, дунё бугун катта ринг,
Муштини дўлайтирар муштумзўрлар, десанг ғинг.
Халол курашган камёб, ҳйла-найранг эса минг,
Сиз борсизки, эл омон, юртга қалқон, йигитлар.

Шаксиз, замин тозаргай ғаразу кин гардидан,
Еру кўк зада бўлмиш каттазанглр ҳарбидан,
Ким зўравон — йиқилгай Худойимнинг зарбидан,
Адолат чин, золимнинг кучи ёлғон, йигитлар.

Сиз ғолибсиз!
Тантана бугун ҳар кент, қишлоқда,
Қирқ қулоқли қозонда зафар олиб пишмоқда.
Юрт Сарвари ва миллат меҳрини сочган чоғда
Бахтиёрлик шавқига тўйиб-қонган йигитлар.

Рақиблар томирига титроқ солган йигитлар,
Рингдан чиқса ҳам, қалбда муқим қолган йигитлар.
Ақл ва юрак кучи билагида мужассам,
Олтин олиб, бир умр дуо олган йигитлар!

28 июль — 12 август 2024 йил
Тошкент — Париж — Тошкент

БИЗНИ КЕМИРГУВЧИ ИЛЛАТЛАР

Бир ойча олдинги гап: қариндошимиз бемаҳал уйга кириб келди. Кайфиятсиз, дастурхондаги нонга кўл узатгулик ҳоли йўқ гўё.

Аҳволини кўриб, “Йўл бўлсин!” сўраш мажбуриятида қолдим.

“Эшитгандирсиз, иморатимга замонавий эшик-ромларни ўрнаттирганда банкдан кредит олувдим. Бу ой тўлашга имконим келмай турибди. Шунга...”

Сўнгги сўзни айтмади, айтишга тортинди. Демак, у қарзга пул сўраб келган.

“Кўрпангга қараб оёқ узат”, деган сўзимиз бор. Қолаверса, иморатинг эшигу деразаларини раҳматли отанг ясаганди. Уларни нима қилдинг?”

Сўровимдан сўнг ерга қаради, овози минғирлаб чиқди: “Эскилари боғ орқасидаги молхонада турибди”.

Маълум бўлдики, икки ёндаги қўшнилари уйларига ўша замонавий деб роса мақталаётган эшик ва деразалар ўрнатишган. Хотини “Биз ҳам ўрнатайлик, қўшнилардан нима камимиз бор?” деб ҳар кун қўлогини қизитгач банкка борган. Истеъмом кредити олган. Бу ёқда тайёр пулга “харидор” кўп – шу иш билан машғул тадбиркорлар зумда ўша эшик ва дераза ромларини ўрнатиб беришган. Банк эса каттагина фоизли кредитни ҳар ойда оляпти. Мухлат дегани тентакнинг муштидан тез келади.

...Синглим катта тоғамнинг тўнғич ўғлинигики борганида эшикни очган аёли бақириб йиғлаб юборибди. Хорижда ишлаётган ўғлига бирор кор-ҳол бўлдики деб кўрқиб кетган синглим. Янгамиз кўз ёшларини тия олмай дардларини айтармиш: “Кун-ботар томондаги қўшнимиз уйига янгича эшик-ойна ўрнаттирди. Уйи олдида бетон қуйиб, кафеъ ётқизди. Кунчиқардаги қўшнимиз ёнги машина олди. Бизлар икки ўртада кўчага чиқишга уялиб, шумшайиб ўтирибмиз...”

Одамларда ҳашаматга муккасидан кетиш қачон пайдо бўлди? Бу борада ўзаро пойга нега тобора авжига чиқапти?

...Адабиётга XIX аср иккинчи ярмида “мешчанлик” деган атама кириб келган. Европага эргашиш, ҳашаматли уйлар тиклаш, хоналарга қимматбаҳо гиламлар тўшаш, жавонларни чинни идишлар билан тўлдириш, шипга биллур қандиллар осиб ва, албатта, буларни кўз-кўзлаш пулдор одамларнинг яшаш тарзига айланган. Уларга эргашаман деган ўрта қатлам вакиллари қарзга ботса-да, қорни тўймаса-да, кераксиз жиҳозлар харид қилишга умрини-соғлигини қурбон қилишган.

Бу одат бизга ўтган асрнинг иккинчи ярмида аста-секин кириб келди. Замона русмидан (аслида кўни-кўшнисидан) ортада қолишни истамаган хонадон эгалари ҳашамат ортидан бесар кетишди. Жавонда терилиб турган чиройли чинни идишларга уй эгасининг ҳафтада бир марта қўли тегарди, ундаям чангини артиш учун. Бу идишларда чой ичиш, овқат тортиш, қанд-курс қўйиш ҳеч кимнинг хаёлига келмасди. Қимматлигидан ногоҳ болалари синдириб қўйишдан кўрқишарди. Уйига келган меҳмонга мақтаниб кўрсатишарди, холос.

Бу пойгага қўшилган оилалар фарзандига янги кийим харид қилиш, унинг илм олиши учун шарт-шароит яратишни иккинчи, учинчи... ўнинчи ўринга суриб қўйишгани энг ачинарлиси.

Мақтабда яхши ўқиган, пойтахтдаги бирор олийгоҳга кириш орзуси-

да бўлган фарзандига икки қўлини икки ёнга ёйганча “Сени ўқитишга пулимиз йўқ”, дейишарди. Бу пайтда шифтда биллур қандил осиглиқ, жавонда ўнлаб қимматбаҳо чинни идишлар саф тортиб турарди.

Мақтабда яхши ўқиган бир синфдошим айнан ота-онасининг қимматбаҳо буюм йиғиш пойгаси туфайли институт эшигини ҳатлаб ўтолмади – бир умр колхозда тракторчилик қилди...

Мустақилликнинг илк даврида ўзаро иқтисодий боғламалар дарз кетиб, одамлар чор-ночор яшаш мажбуриятида қолишгани бор гап.

турармиш. У одамга гап тушунтириб бўлмади. Яна дейди: “Ўғлим мактабни битказгач, янги машина олиб бераман, менга ўхшаб қўшни давлатларга киракашлик қилади”.

Уч минг долларга қандайдир “қимматбаҳо шиша кўза” олган ота ўғли иқтидорини намоён қилиши учун 100 долларни (пойтахтга борди-келди харажатлари учун) раво кўрмаслигини нима деб аташни билмадик. Сал қўполлашсак узр, эртага омонатини топширсак ўша кўза хотирасини ўзида сақламас, азодор тўнини кийиб кўча бошида турмас ахир!?

йилга етгулик. Ўттиз йилда келининг қомати ўзгариши, йиллар ўтиб кўпгина кўйлак, кофта, пальтолар урфдан қолиши бор. Демак, фалон миллионга олинган шунча кийим жавонларда эскиради. Яна куя емасин деб, тез-тез қуядори сепишларини айтинг.

Бир қариндошимиз қизи учун учтўрт сидра кийим-бош олишни талаб қилганида бир таклиф айтдим: “Қизингизга бошдан-оёқ кийим олсак. Қолган пулни (озмас, тахминимча) ўттиз миллион сўмларга яқин эди) банкка қўйсак. Энг камий йилига 18 фоиз беради. Янги оиласи қозонини

рўмоллар олиб келишади. Майитни ювиш арафасида ўша матолар йиғилади – икки қопга зўрға сиғади. Азодор уй эгаси кейин бу кераксиз матоларни сандиққа босади – эрта-индин биров оламдан ўтса олиб боради-да. Ҳатто айримлари дўкондорлар билан келишиб, ярим баҳосига бўлса-да қайтариб топширади. Қанчалик қиммат, замонавий русумда бўлмасин бу матолардан кўйлак, лозим тиктириб кийиб бўлмайди. Ахир бу матолар ўлиқнинг устига ёпилган.

Болалик вақтида онам раҳматли хоналардаги деразаларга бир энлик парда осардилар – ташқаридан биров қараганда ичкари кўринмаслиги учун. Вақт ўтган сари парда дарпарда қадар каттайди – ҳозир деразаларга шипдан полга қадар ва яна бутун деворни эгаллаган улкан дарпардалар осилмоқда. Деразани кўя турайлик, дарпарда дегани эшикларни ҳам қоплади. Беш хоналик қишлоқ уйида шундай эшик ва дераза дарпардаларидан камида ўнтаси осиглиқ. Бу дарпардаларнинг энг арзони икки миллион сўм атрофида. Ана энди бу ёғини ўзингиз хомчўт қилаверинг.

Ҳам кулгили ва аянчли ҳолат: ўша карантин вақтида “темир дафтар”га кирган бир оила эҳтиёжи учун ҳар ойда озик-овқат, пул мунтазам бериб турилди. Сайёр қабуллардан бирида “темир дафтар”да турган аёл ҳокимга нима деб мурожаат қилди денг: “Ҳар ой ёрдам бериб туришибди, бунинг учун раҳмат! Аммо, илтимосим ҳеч бўлмаса кўча томондаги деразаларимга дарпарда олишда моддий ёрдам берсанглар. Шундай дарпардам йўқлиги учун қўшнилардан уяляпман”.

Отам раҳматли колхоз берадиган арзимас маошидан тежаб-тергаб бир дона гилам олганини (уни ҳам олибсотардан топан) биламан – ўша вақтда етти яшар болакай эдим. Бу гилам узоқ йиллар хона деворига қоқилиб турди. Биз болакайлар гиламни силаб, роҳатланардик ўзимизча. Ўша вақтда гилам деворга қоқиладиган ҳашамат эмас, одамлар устида ўтирадиган поёндоз эканини билмасдик. Бугун ҳар бир хонадонда камида ўн-ўн бешта гилам бор. Уларнинг ярмиси хоналарга тўшалса қолганлари ўралганча деворга тиклаб қўйилади – келган меҳмонлар уйда гиламлар кўплигини билишлари учун.

Ўртача беш киши истиқомат қиладиган хонадонда шунга ўхшаш кераксиз – “ўлик бежама матоҳлар” тахминан қанча эканлигини ўзимча ҳисоблаб кўрдим. Ўртамиёна оилда камида қирқ миллион сўм атрофида. Ўзига тўқлар ҳақида айтмаяпман.

Булар қишлоқдаги аҳвол, шаҳарлардаги хонадонларда бу миқдор бир неча баравар кўплиги кундек равшан.

Истаймизми-йўқми бугун аксар оилаларнинг “рўзгор ғазнаси”нинг катта қисми шу каби кераксиз буюмларга сарфланмоқда. Интернет тармоғида турли савдо-сотиқ каналлари тинимсиз ўзларининг шунга ўхшаган матоҳларини “Замонавий яшанг! Биздан харид қилинг!” деб реклама қилишлари натижасида айрим нарсалар йил ўтмай эскириб, янгилари пайдо бўлмоқда. Шу янгиларини харид қилган ўртага тўта хонадонлар бошқаларга туртки берапти. Йўқ, бошқалар кўзини қиздирмоқда. Буюмбозлик, матоҳўрлик шу тахлит кунаро авж олаёттир.

Вақтли нашр имконидан келиб чиқиб, айрим ҳолатларга тўхтадик холос. Барчасини ёзаман деса, томтом китоб бўлгулик.

Бу офатга қачон чек қўя эканмиз? Қўя оламизми?

**Рўзимбой ҲАСАН,
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси аъзоси**

Айни шу даврда сифатсиз, “бир марталик” деб ном олган кийим-кечаклар, буюмлар бозорларимизни тўлдирганди. Аммо вақт келиб, ўзимизнинг мустақил йўлимизни тоганимиз, ўтказилган иқтисодий ислохотлар самараси ўлароқ одамлар бой-бадавлат яшай бошлади. Бу кескин ўсиш, айниқса, сўнгги йилларда яққол кўзга ташланди. Йигирма йил олдин юз хонадон истиқомат қиладиган элатимизда илк бора замонавий русумдаги “Тико” ёнги машинасини биринчи бўлиб харид қилгандим. (Уям янги эмас, анчагина “чарчаган” машина эди). Бугун элатимизда деярли ҳар бир хонадонда ёнги машина бор. Ёки ўша даврда ҳар ўнта уйдан биттаси томи шифер қилинган бўлса, бугун ундай уйнинг ўзи қолмади. Яна иморатлар олд қисмини оврўпоча таъмирлаш жадал русумга кирди. Бу ёқда эса... иморатлар ташқарисига зеб бериш билан бир қаторда ичкарисини кераксиз матоҳлар билан тўлдириш ҳам авжига чиқди. Ўша эскилик сарқити – “мешчанлик”, яъни латта-путтага, турли қимматбаҳо, ялтироқ буюм-жиҳозларга ружу қўйиш иллати урчиди, тўғрироғи, қайта урфга кирди.

...Катта қизим мактабда директорнинг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари вазифасида ишлайди. Иқтидорли ўқувчиларни турли танловларга тайёрлаш, олиб бориш ҳам унинг вазифасига кирди. Ўтган йили шундай қуйинганди: “7-синфда ўқийдиган бир ўқувчим адабиётга жуда қизиқади. Ўзиям кичик ҳикоялар ёзади. Ёзганлари адабиёт бўйича ижодий танловнинг туман ва вилоят босқичида ғолиб деб топилди. Энди республика босқичига бориши керак эди. Аммо отаси “Бормайсан!” деб оёқ тираб олибди. Отасини рози қилиш учун уйларида бордим. Мен ўғлининг иқтидоридан гапирсам, ота деган бефаросат танишлари орқали топан Венециан шишасидан бўлган бир кўзани мақтайди. Бу матоҳ уч минг доллар

...Пойтахтга келишда поезд купесига икки ўрта яшар киши билан ҳамхона бўлиб қолдим. Улардан бири муқаддам ўқитувчилик қилган, тоғаси ёнги машиналарга газ қўйиш шохобчаси қургач, шу ерга оператор бўлиб ишга ўтган экан. Чўнтаги пул кўрган шекилли, йўл бўйи янги қўрган иморатини италиён услубида қандай таъмирлагани, ваннасига Болтиқбўйида ишлаб чиқарилган қимматбаҳо кафеъ ўрнатгани, ҳожатхонасига нақд минг долларлик эрони чиғаноқ буюргани, меҳмонхонасини “оточенто” русумида безатгани, беш минг долларлик мушак қандил осгани... (Айрим қурилиш ашёлари ва жиҳозларга ишим тушмагани учун эслаб қололмайдим) ҳақида гап бериб келди. Иккинчи ҳамроҳим бу борада унда қолтирмас экан – у янги олган “BYD”сини қандай беагани борми, хотинига туғилган қунида фалон долларга полякча шуба совға қилгани-ю қизининг узатиш тўйига ўрис эстрада юлдузи Глюкозани хизматга олиб келганини оғиз кўпиртириб мақтанди. Камина ҳамроҳлар суҳбатига ноилж бош чайкаган бўлдим. Мавридини топиб сўрашга журъат қилдим: “Фарзандларингизни ҳам бирор ТОП-100 талика қилган университетда ўқитган бўлсангиз керак?” Бу саволимдан ижирғаниб, иккови юзимга ниҳоятда ажабланиб қаради...

Латта-путта йиғиш мусобақаси аввало тўй нияти туғилмасдан, бола туғилгандан бошланади. “Келин сепи” аталмиш матоҳўрликка қунора дуч келамиз. Бизда – Хоразмда тўйдан олдин “келин кийинтириш” деган удум бор. Куёв томон келинни бозорга олиб боради. Тилла тақинчоқлар ва бошдан-оёқ тўрт фасл учун кийимлар харид қилинади. Бир бош эмас, қўша ва қўша. Бу ёқда тўй қуни яқинлари ҳам келинга турли либосларни тўёна қилишади. Қараб-сизиб, бир сандиқ, бир кийим жавони турли кийим-кечакларга тўлади. Алмаштириб кийса камида ўттиз

қайнатишга етади ва яна кейинчалик ўзи танлаб кийим олар”. “Нима, қизим бошқалардан камми? Элда юриб турганидек кийим-бош олмасизлар. Бўлмаса берадиган қизим йўқ!”

Тушунтириш ортиқча эди. ...Неварам туғилганида тўйхонада “бешиқ тўйи” ўтказдик. Тўйдан сўнг аёллар томонидан тўёна сифатида келтирилган мато ва алламбалоларни ташишга бир машина керак бўлди. Ишонасизми, чиройли, ялтироқ жомадоннинг ўзидан йигирмата бор. Бу жомадонда болалар ва катталар ухлаганда устига ёпадиган ёпқич (одеяло) бор экан. Аёлим улардан учтасини келинга берди, бештасини сандиққа босди: “Буларни қайтаришим керак. Ахир, тўёна қарз. Қолганини дўконга топширамиз”.

Ўша вақтда (саккиз йил олдин) бу “тўйкезар, тўзимас жомадон”нинг нархи эллик минг сўм экан. Дўкон эгаси уларнинг ҳар бирини ўттиз беш минг сўмдан қабул қилиб олибди.

Кейин билдимки, шу каби “тўй совғалари” сотадиган дўконлар сотиб-қайтариб олиш операциясидан яхшигина пул ишларкан. “Тўй мавсумида баъзи кунлари юз дон шундай совға сотсам, яна камида етмиш-саксонтасини тўй эгаларидан қайтариб оламан, деярли ярим баҳосига. Бу мен учун бизнес”, дейди дўкондор.

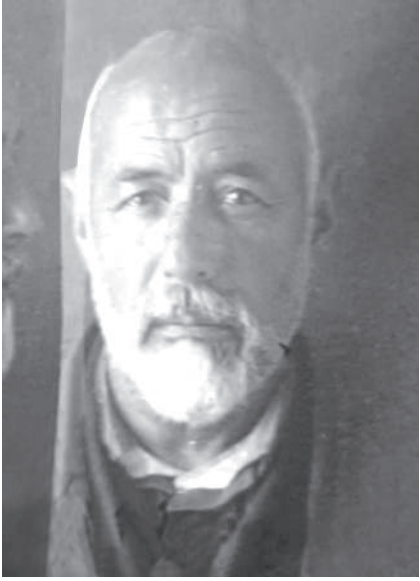
Келин тўйларига (бешиқ тўйларига ҳам шу аҳвол) аёллар тўёна сифатида келтирган турли матолар тақдири ҳам шундай. Аксари “қарзни қайтариш учун” сандиқларда йиллаб чанг босиб ётади, бир қисми дўконларга қайтариб берилади.

Мана кераксиз буюмлар, матоларга ўчлик – гўё буни қадим қадрият сифатида анъанага айлантиришнинг аҳволи.

Тўй майли, аммо азага ҳам шу латта-путта дегани бошини суққан. Жаноза ўқилгунча азадор хонадонга келадиган аёллар, албатта, марҳум устига ташлаш учун турли мато,

ТАРИХ ВА ТАҚДИР

Кўлимиздаги хужжат маҳбус Абдурахмон Абдуллахоновнинг 5369-сонли айблов иши юзасидан НКВД Марғилон шаҳар бошлиғи Давлат хавфсизлиги катта лейтенанти Кулешовнинг айблов хулосаси. У ЎзССР Жиноят кодексининг 66-моддаси 1-банди билан айбланган. Айблов хулосаси қуйидагича:

Собиқ подшоҳ амалдори, давлат думаси аъзоси, йирик савдогар, мухториятчилик ҳаракати иштирокчиси, аксилинкалобий ташкилот "Миллий иттиҳод"нинг раҳбари аксилинкалобий ишлари ва 1920 йили босмачилар тўдаси билан алоқада бўлгани учун Марғилон шаҳрида ФК томонидан ҳибсга олинган. Шу кунда душман кайфиятида бўлган Абдурахмон Абдуллахонов аксилинкалобий гуруҳлар ва бошқаларни ўз атрофига тўплаб, иш олиб борган, партия ва Совет ҳокимияти тadbирларига қарши нозилик кўрсатган.

Пахта заводига раҳбар пайтида тузумдан норози бўлган Каримбобоев, Мулла Мамашариповларни ўз томонига оғдириб, "Миллий иттиҳод" аксилинкалобий ташкилот раиси ўринбосари сифатида босмачиликни қўлаб-қувватлаб, советларга қарши кураш олиб борган. 1920 йили миллатчилик, тескаричилик, 1933 йили аксилинкалобий фаолияти учун Марғилон ГПУси томонидан қамоққа олинган.

Иш бўйича тергов жараёнида қуйидагилар аниқланган: ав-

МИЛЛАТ ФИДОЙИЛАРИ:

АБДУРАХМОН АБДУЛЛАХОНОВ

вал аксилинкалобий кайфиятда бўлган, мухтор ҳукумат даврида адъютант бўлиб, "Миллий иттиҳод"нинг фаол аъзоси сифатида давлатга қарши кураш олиб борган. 1920 йили Марғилон ЧКси адъютанти, Марғилон уезд-шаҳар революцион комитети собиқ раиси, ҳозирда халқ душмани Шомансур Алихўжаев ёрдами билан жазодан қутулиб қолган.

1922 йили кўрбоши Муҳаммад Иброҳимов Марғилон райони милицияси биринчи бошлиғи этиб тайинланди. Милиция собиқ босмачилар билан аксарият камбағал деҳқонларни талашган, террор этган, уларнинг аёлларини зўрлаган, қаршилик кўрсатганларни ўлдиришган. Шунингдек, улар Совет ҳокимиятига ишонган, ҳалол милиция ходимларини, масалан Юсуфжон Тожик ва бошқаларни ҳам ўлдирган. Марғилон шаҳрида ер-сув ислоҳотини ўтказиш даврида Каримбобоев штаб раиси бўлган, хизмат ваколатини сууистеъмол қилиб аксилинкалобий ташкилот "Миллий иттиҳод" топшириғи бўйича онгли равишда партия ва ҳукуматнинг директиваларини бузган. Каримбобоев аввалида аксилинкалобий "Миллий иттиҳод"нинг котиби бўла туриб, 1935 йилгача халқ душманлари – Марказ ходимлари, ҳозирда қамоққа олинган Шомансур Алихўжаев, Абдулла Каримов ва бошқалар билан яқиндан алоқада бўлган.

Абдурахмон Абдуллахоновнинг ўзи – йирик бой, пахта тайёрловчи заводчи, қулоқ. Қўқон мухтор ҳукуматининг аъзоси. Марғилондаги "Миллий иттиҳод" ташкилоти раисининг ўринбосари ва аъзоси. Босмачилар тўдасини ташкил этган, қурол-аслаҳа билан таъминлаган. 1920 йили Каримбобоев ва "Миллий иттиҳод"чилар билан биргаликда Марғилон фавқулодда комиссияси томонидан ҳибсга олинган. Бироқ Марғилон уезд-шаҳар

революцион комитетининг собиқ раиси Шомансур Алихўжаев томонидан озод қилинган.

Абдурахмон Абдуллахонов 1929 йили Марғилондаги аксилинкалобий ташкилот "Азизовчилик"нинг раҳбари бўлган. Бу ташкилот аксари ўқув муассасаларида миллатчилик ишларини олиб бориб, ўқувчиларнинг коммунистик тарбиясини орқага сурган. Абдуллахонов ўқитувчилик қилиш билан бирга ўқувчилар орасида фашистлик тарғибот олиб борган. Бунинг учун у Марғилон район икромия комитети томонидан ҳайдаб юборилган. Халқ таълимида ишлаш ҳуқуқидан маҳрум қилинган.

Абдуллахонов Каримбобоевнинг ёрдами билан шу йили кооператив "Совет" номли колхозга ишга жойлаштирилган. У бу ерда қулоқлардан иборат йирик гуруҳ ташкил этган. Колхоздаги ишлаб чиқаришни издан чиқариш, социалистик мулкни талон-тарож қилиш, колхозда зараркунадчилик олиб бориш, фаоллар, комсомол аъзоларини қувиш, колхозчилар орасида тартибсизлик келтириб чиқаришга ҳаракат қилган.

Юқорида Каримбобоев ва Абдурахмон Абдуллахоновнинг аксилинкалобий фаолияти Ўлмас Жалилов, Ортик Абсаров, Шарипжон Абдуллаев, Мухтор Исомиддинов, Қосим Ҳақимов, Абдулазиз Мелихўжаев ва бошқалар кўрсатмалари билан тасдиқланган. Ишда тегишли маълумотлар мавжуд.

Айбланувчилар ўзларига билдирилган айбларни эътироф этмаганлар.

Абдурахмон Абдуллахонов 1892 йилда туғилган, Марғилон шаҳридан. "Совет" кенгаши кўчасида яшаган. Йирик савдогар. 40 таноаб ерга эга, чорикорларни эксплуатация қилган, оилали, партиясиз. 1920 йили аксилинкалобий фаолияти учун ЧК органлари

томонидан қамоққа олинган. 1930 йили 2 марта аксилинкалобий фаолияти учун ГПУ органлари томонидан қамоққа олинган. Ҳибсга олингунгача Марғилон қишлоқ матлуботида магазин мудир бўлиб ишлаган. Ҳарбий мажбурияти бўлмаган. СССР фуқароси, Марғилон шаҳар милицияси томонидан паспорт олган. Каримбобоев ва Абдурахмон Абдуллахоновнинг жиноят ишлари ЎзССР Жиноят кодексининг 66-моддаси 1-банди бўйича жиноятчиликда шубҳа остига олинганлигидан озолиқда юриб тергов ва суддан бош тортмаслиги ва ишни текшириш жараёнига таъсир этмаслиги учун ЎзССР Жиноят кодексининг 49-, 51-моддаларига асосланиб қарор қилдим:

1937 йил 27 ноябрда ЎзССР Ички ишлар халқ комиссарлиги ҳузуридаги ЎзССР НКВД Марғилон шаҳар бўлими Училиқнинг йиғилишида Абдурахмон Абдуллахонов собиқ қулоқ, "Миллий иттиҳод" аксилинкалобий ташкилот раҳбари сифатида 10 йил меҳнат-тузатув лагерига ҳукм қилинган. Муддати 1937 йил 14 сентябрдан ҳисобланган.

Орадан 12 йил (!) ўтиб, 1949 йил 21 мартда Фарғона область прокурори ўринбосари, Фарғона область давлат хавфсизлиги бошқармаси бошлиғи Аванесовнинг профилактика чорасини белгилаш тўғрисидаги қарори қабул қилинган. Унинг ижросини таъминлаш Фарғона область давлат хавфсизлиги бошқармаси тезкор вакили, катта лейтенант Арустанов, давлат хавфсизлиги 5-бўлим мудир, майор Митрофанов, тергов бўлимининг бошлиғи, майор Иксановларга юклатилган.

Қарорда шундай дейилган: "Мен, давлат хавфсизлиги министрилиги бошқармаси Фарғона области катта оператив вакили, катта лейтенант Арустанов Фарғона области Марғилон шаҳрида 1892 йили туғилган, миллати ўзбек, СССР фуқароси,

партиясиз, саводли, катта бой оиласидан, туғилган жойи бўйича яшаётган, аниқ машғулоти бўлмаган Абдурахмон Абдуллахоневга тегишли материалларни кўриб чиқиб, қуйидагиларни маълум топдим.

Абдурахмон Абдуллахонов ЎзССР Жиноят кодексининг 66-моддаси 1-банди бўйича жиноятчиликда шубҳа остига олинганлигидан озолиқда юриб тергов ва суддан бош тортмаслиги ва ишни текшириш жараёнига таъсир этмаслиги учун ЎзССР Жиноят кодексининг 49-, 51-моддаларига асосланиб қарор қилдим:

Тергов ва суддан бош тортгани, қаршилик билдиргани учун Абдурахмон Абдуллахонов чора сифатида Давлат хавфсизлиги министрилиги Фарғона области бошқармасига қарашли ички турмада сақлансин ва мазкур қарордан тилхат асосида маҳбус озохлантирилсин.

ЎзССР Жиноят кодексининг 52-моддасига мувофиқ, мазкур қарор нусхаси прокурор ва турма бошлиғига юборилсин ва маҳбуснинг шахсий ишига киритилсин".

1949 йил 3 августда ССР Иттифоқи давлат хавфсизлиги министрилиги қошидаги махсус кенгашда Абдурахмон Абдуллахонов РСФСР Жиноят кодекси ва ЎзССР Жиноят кодексининг 66-моддаси 1-банди билан айбланиб, советларга қарши миллатчилик ташкилотига мансублиги учун сургун қилинган.

Изоҳ: Қаҳрамонимизнинг сўнги тақдири ҳақида маълумотлар изланмоқда. Бу инсон ҳақида хотирага эга бўлганлар тахририятга ва муаллифга хабар қилиши сўралади.

Рустамбек ШАМСУТДИНОВ,
тарих фанлари доктори,
профессор

ХОТИРА АЗИЗ

ҚАТАҒОН
ҚУРБОНЛАРИ

(Давоми. Бошланиши ўтган сонларда).

Абдужалил Маматшоев – Янгикўрғон райони, Кушон қишлоғидан. Миллати ўзбек. ЎзССР фуқароси, ўртаҳол деҳқон, оилали, судланмаган. Босмачилик ташкилотининг аъзоси ва Кушон ячейкаси раҳбарларидан бири. Қўзғолончи отрядларга ташкилот аъзолари ва аскарлар ёллаган. Ўзи ёллаган йигитлардан иборат бешликни бошқарган. ЎзССР ЖК 58–67-моддаларида кўзда тутилган жиноятларни содир этишда айбланган.

Мулла Фозил Бобомухаммедов – Наманган райони, Лясқидон, Уйчи қишлоғидан. Саводли, ўртаҳол, оилали, судланмаган. Босмачилик ташкилоти аъзоси, Носирхонтўрнинг бошқа шўбалари билан алоқа қилиш бўйича махсус топшириқларни бажарган. Ташкилотнинг Уйчи ячейкаси бошлиқларидан бири. Носирхонтўрнинг Мирзаравот қишлоғидалигида Катая пахта жамиятидаги ўғрилиқни содир этиши учун аввалдан тайёрланган 6 нафар йигитни олиб борган. ЎзССР ЖК 58–67-моддалари билан айбланган.

Хўжамберди Мадамино – Наманган райони, Қизилқия қишлоғидан. Миллати ўзбек. ЎзССР фуқароси, боғбон, оилали, судланмаган. Босмачи, қўзғолончи ташкилот аъзоси, қўзғолончи отрядларга аскарларни жалб этган. ЎзССР ЖК 58–67-моддалари билан айбланган.

Мадибрағмон Ўринбоев – Ровот қишлоғида яшаган, қипчоқ, ЎзССР фуқароси, оилали, бойлигидан маҳрум этилган, судланмаган. Босмачи, қўзғолончи ташкилот аъзоси. Ташкилотнинг Ровот ячейкаси раҳбари. Аскарларни ёллаш билан шугулланган. Истамбек йигитларини жалб қилган ҳолда Ровот қишлоқ совети раисига қарши террористик акт тайёрлаган. Носирхонтўра ва Истамбекни озиқ-овқат ва кийим-бош билан таъминлаган. ЎзССР ЖК 58–67-моддаларида кўзда тутилган жиноятларни содир этишда айбланган.

Каримбой Саидбоев – Ровот қишлоғида яшаган, қипчоқ. ЎзССР фуқароси, деҳқон, камбағал, судланмаган. Босмачи, қўзғолончи ташкилотнинг аъзоси. Носирхонтўра ва Истамбекни ўз уйида яширган, уларни озиқ-овқат ва кийим билан таъминлаган. ЎзССР ЖК 58-67-моддаларида кўзда тутилган жиноятларни содир этишда айбланган.

Мулла Нигмон Каримов – Наманган шаҳридан. Миллати ўзбек. ЎзССР фуқароси, Носирхонтўрнинг шогирди. Ипакдан мато тўқиган, оилали, саводли, судланмаган. Носирхонтўрнинг алоҳида топшириқларини бажарган. Босмачи, қўзғолончи ташкилотнинг аъзоси. Эшон Дадахон билан бирга Қулқўрғонга 3 донда қирқма қуролни сақлаш учун олиб борган. Ташкилотнинг гуруҳ ва ячейкалари тор-мор этилгач, Носирхонтўрани Наманган шаҳрида яшириб, унинг Жанубий Қирғизистонга чиқариши ташкиллаштирган ва ўзи ҳам ҳамроҳлик қилган чоғда қурол билан қўлга олинган. ЎзССР ЖК 58-67-моддаларида кўзда тутилган жиноятларни содир этишда айбланган.

Мулла Исроил Содиқбоев – Узун қишлоғидан. Миллати ўзбек. ЎзССР фуқароси, диний хизматчи оиласидан. Деҳқончилик билан шугулланган. Мулқий жиҳатдан ўртаҳол, Носирхонтўрнинг фаол ёрдамчиси – Мулла Мадраимнинг укаси, уйланмаган, судланмаган. Босмачи, қўзғолончи ташкилотнинг аъзоси бўлган ва Носирхонтўрнинг алоқа бўйича махсус топшириқларини бажарган. Қосонга ҳужум қилинган куни босмачилар орасида бўлган ва милицияни қуролсизлантириш вазифасини олган. ЎзССР ЖК 58–67-моддаларида кўзда тутилган жиноятларни содир этишда айбланган.

Нигорахон АҚБАРОВА,
тадқиқотчи
(Давоми келгуси сонда).

ХОНДАЙЛИҚИЙ ТАВАЛЛУДИНИНГ 140 ЙИЛЛИГИ

“Доимо аҳли билиглар бирла бўл...”

Сирожибдин Сидқий Хондайлиқий ўз замондошларидан, назаримда, айнан қомусийлиги, серқирра ижоди билан ажралиб туради. Сидқий адабий меросидан лирик ғазаллар, давр ижтимоий воқелигига муносабат шеърлар, ҳажвиялар, дostonлар, ўзига хос мемуарлар, “зарбулмасал”лар, таржималар ўрин олган. Буни ўз вақтида жадидшунос Беғали Қосимов таъкидлади, таснифлади, ижодидан намуналар берди. Тадқиқотларни давом эттириш йўлларини кўрсатди. Сидқийнинг 1998 йили нашр бўлган “Танланган асарлари”нинг ўзи ҳам адиб хусусида етарли тасаввурни беради.

қулфатни доно тортадур”, деган машхур ҳикматига уйғунлиги хаёлимга келди. Шоирнинг яна бир муҳим насихатга шукки: “Фазл аҳлини хизматин на ерда Эрсанг, ани барҳо этиб кел”.

Сидқий ижодида анъанавий мумтоз адабиётга хос образлар мавжуд. Шоирнинг лирик-ишқий ғазалларидаги ифода баёни “ғам гулшани”, “ишқ оташи”, “ҳижрон дашти”, “фироқ водийси”, “васл умиди” каби қатор мумтоз иборалар билан безатилганини кўрамиз.

Шоир саёхатларга чиқади. Эл-юрт кезади. Аммо у Тошкентни яхши кўради: “Биз ҳам неча шаҳарни кўруб сайр айладук, Тошканча шаҳар учрамади ҳеч диёрда”. Шоирнинг умри, кайфияти, диди шундай биографик характери шеърларида акс этади. “Эҳтиёж” радиопи ғазали ҳам ана шундай хусусиятга эга. Шоир ўз ҳолини, иқтисодий танлигини, эҳтиёжмандлигини баён қилади.

Шунингдек, шоир бисотида пурмаъно

ҳикматларга йўғрилган, панд-насихатга уйғун шеърлари ҳам талайгина:

“Қўлда машъал қамғог ичра ўйнама,
Шийа олиб тошлог ичра ўйнама...
Доимо аҳли билиглар бирла бўл,
Бола янелиг кўндог ичра ўйнама...”

Шоирнинг ҳаётий тажрибалар акс этган мана шу “Ўйнама” радиопи ғазали метафорик табиатлидир. Унинг ташки маъносини кўчмага кўчириб анча таҳлил этиш ҳам мумкин.

Сидқий ижодининг умумпафосида маърифатпарварлик адабиёти билан ўзбек жадид адабиёти ўзаро уйғун келади. Сидқий ижодининг бир томони Муқимий, Фурқат, Завқийлар ижодида хос тенденцияларни эсга олса, иккинчи томондан жадид адабиётга хос хусусиятларни ўзида жамлайди. Илмга қақирув, жоҳилдан қочув, ижтимоийлашув, ҳурликни қўмсов ва шу каби оҳанглар адиб ижодида ўз услубига хос равишда намоён бўлади.

Сирожибдин Хондайлиқийнинг адабий ижодида бирлик, иттифоқ бўлиш, ҳурриятнинг қадрига етиш каби ижтимоий-умминсоний тушунчаларнинг адабий талқини кузатилади. Бирлик, иттифоқ бўлишни инсоннинг жони билан жисмига таққослайди. Бирлик, иттифоқдан айрилган жисми мисоли жонсиз танадир. “Бирлашайлук, ишлашайлук бас бўлуб қўлу қанот!”. Композициясига кўра ҳар банди ўн икки мисрадан таркиб топган ўн икки бандли “Умиди иттифоқ” деб номланган бу таржибанд 1918 йил 1 февралда нашр этилган. Орадан бир ҳафта ўтиб Туркистон мухторияти қонга ботирилади. Бу эса иттифоқсизликнинг аянчли оқибатидир. Етмиш икки кун яшаган – абадиёт олдида бир лаҳза умр кўрган Туркистон мухторияти жадидлар даври ижтимоий-сиёсий, адабий-маданий

ҳаётида жуда муҳим ҳодиса эди. Махсус текшириб, статистикасига диққат қаратиб, айнан уч ойга етмаган оралиқдаги жадид шоирлари ёзган шеърларни кузатдим. Барчасида ҳуррият дарди, уни сақлаб қолиш нияти, бирлашмоққа даъват ва таассуфки, Мухторият қўлдан кетгандан кейинги афсусномалар кузатилади. Зарурат бўлганда бирлашмаслик, орага нифоқ ва фитналар солишининг оқибати ёмон. Шоир шундан огоҳлантиради: “Нифоқ элини кўп беқарор айлағай, Ки охир чоғи хору зор айлағай...”

Савол-жавоб услубида ёзилган “Зарбулмасали Сидқий”ида шоир ҳаётий тажрибадан ўтган ҳақиқатларни жамлайди. Дейлик: “Савол: Йилгинда ўлтирғон нодоннинг иззати надур? Жавоб: Жим ўттирмоқ...”

Бир саҳифада ўқидим: “Тамаъ йўлбарсини чибин қилур”. Айнан жуда донишманд халқ ҳикмати. Бу гап ҳазрат Навоийнинг “Хорлиғлар боши тамаъ билги, Доимо ‘аза ман қанаъ билги” мисраларини эсга солади. Сидқий “Қайдлари”да ёзади: “Қачон ҳақиқат майдонга қўюлса, ноҳақлик ер остига қирар, локин ҳақиқатни юзага чиқарурга эрк бермаслар”. Муаллифнинг яна кўплаб насрий асарлари, таржималари, “Тазкираи Имоми Аъзам”, “Розномаи Мусо алайҳиссалом” каби диний мазмундаги асарлари ҳам муҳим, тақризу тадқиқотларга арзигулик битиклардир.

Бундан бир асрдан кўпроқ вақт аввал Бўстонлиқнинг Хондайлиқидан порлаб чиққан қуёш нурлари ҳали шу кунга довр инсонлар қалбига, маърифатталаб ўқувчилар кўнглига нур бағишлаб турибди.

Баҳодир НУРМУҲАММАД

